TÜRKLÜĞÜN
BİNLERCE YILLIK ANAYASASI:
OĞUZ KAĞAN TÖRESİ
(Vasiyetleri ve Öğütleri)

Prof. Dr. Necati Demir

ÖTÜKEN

Prof. Dr. Necati DEMİR 20 Nisan 1964'te Ordu'ya bağlı Ulubey ilçesinin Kumanlar köyünde doğdu. Kumanlar İlkokulu (1974), Ordu Fatih Ortaokulu (1977), Ordu Fatih Lisesi (1980), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü (1987) mezunudur.

Yüksek lisansını Cumhuriyet Üniversitesi'nde (1992), doktorasını Selçuk Üniversitesi'nde (1996) tamamladı. Gaziantep Sarılsalkım Ortaokulu'nda Türkçe öğretmeni (1987-1990), Sivas Cumhuriyet Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, Cumhuriyet Üniversitesi'nde Türk Dili okutmanı olarak çalıştı.

13 Haziran 1996'da Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümüne yardımcı doçent olarak atandı. 30 Kasım 2000'de doçent, 9 Şubat 2006'da profesör oldu. Yüzü aşkın kitabı ve yüzü aşkın makalesi bulunmaktadır. Bu kitaplarından dört tanesi Harvard Üniversitesi'nde, yirmi üç tanesi Almanya'da, bir tanesi Avusturya'da, bir tanesi de Danimarka'da yayımlandı.

1996-2010 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaoğretim Sosyal Alanlar bölümünde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görev yaptı.

2010 yılında Gazi Üniversitesi'ne atandı. Hâlen Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında öğretim yesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Bu çalışmamız;
dünya üzerinde yaşamış
ve
yaşayan bütün Türklere
ve
kendisini Türk hissedenlere
ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 11
Giriş 17
Kısaltmalar 25

OĞUZ KAĞAN TÖRESİ
METİN

Tevarih-i Al-i Selçuk (Oğuzname Bölümü),
Topkapı Nüshası 29
Oğuzname, Uygur Yazılı Paris Nüshası 39
Oğuzname, Kazan Nüshası 42
Reşideddin Oğuznamesi 52
Oğuzname (Atalar Sözü), Berlin Nüshası 60
Kitab-ı Oğuzname, Petersburg Nüshası 134

Kaynakça 168

Ekler 170

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Oğuz Kağan'ın farklı Oğuzname nüshalarında yer alan vasiyetleri, öğütleri, tavsiyeleri; Oğuz Kağan'ın söylediği düşünülen özlü sözler bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Aslında bu vasiyetler, öğütler, tavsiyeler, Oğuz Kağan'ın söylediği düşünülen özlü sözler Türk toplumunun binlerce yıllık -yazılı olmayan- anayasası gibidir. Bir araya getirdiğimiz bu sözlerin pek çoğu hâlâ Türk toplumunun her kesiminde canlılığını sürdürmektedir. Tecrübelere dayalı olarak yapılması ve yapılmaması gereken ne varsa topluma sunmaktadır.

Oğuzname; yazarı belli olmayan / bilinmeyen Uygur yazılı Oğuzname; Reşidüdin'in *Camiü't-Tevârih*, Ebulgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terakime ve Şecere-i Türk* adlı eserlerin ortak adıdır. Zira bu eserler; Oğuz Kağan'ın hayatını, faaliyetlerini, savaşlarını, fetihlerini, devlet oluşturmasını, Oğuzları teşkilatlandırmasını anlatmak için yazılmıştır.

Bu çalışma hazırlanırken Oğuzname'nin her nüshası tek tek taranmıştır. Oğuz Kağan'a ait olduğu ifade edilen sözler diğer Tük lehçelerinden Türkiye Türkçesine aktarılmış, çalışmadaki yerini almıştır.

Bununla birlikte Oğuzname'nin Berlin ve St. Petersburg'da bulunan iki nüshası tamamıyla Oğuz Kağan'ın söylediği kabul edilen atasözleri, nasihatleri ve özlü sözleri içermektedir. Öncelikle her iki nüshanın kopyası da elde edilmiş, çalışmamızın ağırlığı bu iki nüsha üzerine inşa edilmiştir.

Oğuzname (Atasözleri) el yazmasının her iki nüshasının da kaynağı, yazarı ve yazılış tarihi hakkında bilgi yoktur. Ancak ikisinin de, şimdiye kadar tespit edemediğimiz ortak bir eserden geldiği rahatlıkla söylenebilir.

Oğuzname ile atasözlerinin ilgisi galiba eserde geçen sözlerin Oğuz Kağan ve Dede Korkut'a mal edilmesinden ve bu şahısların Türklüğün iki büyük atası olmasından kaynaklanmaktadır. Eserin ilk sayfalarında şöyle bir ifade geçmektedir: "*Oğuz Ata'ya ayıtmışlar: Ālemde ne bilemedün?*" Oğuz Ata, bunun üzerine cevap vermeye başlamış. Verdiği cevaplarla da bu kitap oluşmuştur. Oğuz Ata'nın şu ifadesi dikkat çekmektedir: "*Oğuz Ata ayıtmış*". Bu ifadeden sonra atasözleri Oğuz Ata tarafından söylenmeye başlanmış, özlü sözler art arda sıralanmış ve metnin sonuna kadar bütün özlü sözler Oğuz Kağan tarafından söylenmiş gibi kaydedilmiştir:

Oğuzname (Atasözleri)'nin Berlin nüshasında (B) yaklaşık 2200, St. Petersburg (P) nüshasında ise 1873 özlü söz bulunmaktadır. Bunların 671 tanesi ortaktır. Dolayısıyla iki nüshanın toplamında yaklaşık 3400 adet özlü söz bunmaktadır.

Bildiğimiz kadarıyla bu denli çok Türkçe atasözünü bir arada bulabileceğimiz başka bir tarihî kaynak yoktur. Eserin bu kadar önemli olmasına rağmen üzerine şimdiye kadar detaylı araştırmalar yapılmamış olması ise talihsizlik olarak nitelendirilebilir.

Metni kurarken eserin özelliklerine uygun bazı yollar takip etmek durumunda kaldık. Metin kurulurken Berlin nüshası (B) esas alınmıştır. Berlin nüshası (B) ile Petersburg nüshasında (P) ortak olan özlü sözler "//" işareti ile ayrılmış, ortak olanlarda Petersburg nüshasından (P) alınan sözler eğik karakterli yazı ile yazılmıştır. Ayrıca Oğuzname'nin *Uygur Yazılı Paris nüshası* (U), *Tevarih-i Al-i Selçuk* (TAS), *Oğuzname'nin* Kazan nüshası (K), *Reşideddin*

Oğuznamesi'nde (RA, RB, RC) yer alan vasiyet ve öğütlere çalışmada yer verilmiştir.

Bu çalışmaları hazırlarken gözden kaçmış ilmî ve teknik hatalarımızın bulunmaması elbette mümkün değildir. Bu ilgi çekici eser hakkında eksiklerimiz de kalmış olabilir. Hatalarımızın düzeltilmesi ve eksiklerimizin tamamlanması için konuya daha vakıf olanların ve okuyucularımızın tenkidine muhtaç olduğumuzu belirtir, hatalarımızın iyi niyetimize bağışlanmasını temenni ederiz.

Bu çalışmayı hazırlarken pek çok arkadaşımızdan ve meslektaşımızdan yardım aldığımızı belirtmeliyim. Nüshaların içerisinde geçen Farsça unsurlarda meslektaşım Dr. Öğr. Üyesi Ferzade Devletabadi, Arapça unsurlarda kıymetli dostum Müftü Hasan Telli'den, teknik konularda ise öğrencim Mehmet Han Telli'den yardım aldık.

Ümitköy / Ankara, 23 Nisan 2018

Prof. Dr. Necati DEMİR

GİRİŞ

GİRİŞ

Zamandan en iyi tasarruf, tecrübelerden istifade etmekle mümkündür. Toplumun ilerlemesi, kalkınması ve aydınlanması; bir önceki neslin getirdiği noktaya bağlıdır. Tecrübeli ve eğitimli olmak için zor şartları hep aynı neslin yaşaması gerekmez. Atasözleri, bu konuda yeri doldurulamaz hazinelerdir. Şu birkaç atasözü konuyu açıkça ortaya koymaktadır: *Aç gözünü açarlar gözünü; Adama dayanma ölür, ağaca dayanma kurur; İnsan kıymetini insan bilir; Tanrı sabırlı kulunu sever; Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste; Aman diyene kılıç kalkmaz; Aşını, eşini, işini bil; Atalar sözü tutmayanı yabana atarlar; At binenin, kılıç kuşananındır; Az ile yetinmeyen çoğu hiç bulamaz; Bakan yemez, kapan yer; Baskın basanındır; Beyler buyruğu yoksula kan ağlatır; Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıptır; Bin bilsen de bir bilene danış; Bin dost az, bir düşman çoktur; Bir korkak bir orduyu bozar; Cömert derler maldan ederler, yiğit derler candan ederler; Çok koşan çabuk yorulur; Dağda gez, belde gez, insafı elden bırakma; Danışan dağı aşmış, danışmayan yolda şaşmış; Dokuz kere ölç, bir kere biç; ...*

Oğuzname, insanoğlunun yaratıldığı günden itibaren bütün Türklerin uzak tarihini, atalarını, nesillerini, toplum yapısını, özellikle devlet yapısını, dilini, hukukunu, geleneklerini ve yaşayış tarzını daha çok rivayetlere dayanarak anlatan eserdir. Dolayısıyla Oğuzname, Oğuz Türklerinin kimlik belgesidir. Kendisi ile hesaplaşmasıdır.

Oğuz Türklerinin destanlarını bir araya toplayan kitaba Oğuzname, diğer adı ile Oğuz Kağan Destanı denmektedir. Oğuzname diğer adı ile Oğuz Kağan Destanı; Türklerin atası ve soyağacını; bütün Oğuz Türklerinin atası Oğuz Kağan'ın doğmasını, çocukluk ve gençlik yıllarını, Kağan

olmak için çevresi ile yaptığı mücadeleleri, kağan olmasını; Oğuz Kağan'ın Moğolistan, Çin, Hindistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Kafkaslar, İran, Irak, Suriye, Anadolu, Avrupa'nın bir bölümünü fethetmesini, Oğuzların ve diğer Türk boylarının Oğuzlara bağlı olarak nasıl teşkilatlandıklarını, boylara bölündüklerini; Oğuz Türklerine ait bugün bile yürürlükte olan pek çok gelenek ve hayat tarzını; … anlatmaktadır.

Oğuzname ile atasözlerinin ilgisi galiba eserde geçen sözlerin Oğuz Kağan ve Dede Korkut'a mal edilmesinden ve bu şahısların Türklüğün iki büyük atası olmasından kaynaklanmaktadır. Eserin ilk sayfalarında şöyle bir ifade geçmektedir: "*Oğuz Ata'ya ayıtmışlar: "Ālemde ne bilemedün?"* Oğuz Ata, bunun üzerine cevap vermeye başlamış. Verdiği cevaplarla da bu kitap oluşmuştur. Oğuz Ata'nın cevap verdiği şu ifadesi dikkat çekmektedir: "*Oġuz Ata ayıtmış*". Bu ifadeden sonra atasözleri Oğuz Ata tarafından söylenmeye başlanmış, özlü sözler art arda sıralanmış ve metnin sonuna kadar bütün özlü sözler Oğuz Kağan tarafından söylenmiş gibi kaydedilmiştir:

Oğuzname (Atasözleri) yazmalarının en önemli özelliği bizce yazılış tarihinin çok eski olmasıdır. Zira eser içerisinde yer alan *arıġ* "arı, temiz", *ayıġ* "ayı", *buçukluġ* "buçuku", … gibi örneklerde kelimenin son sesi olarak -ġ düşmemiştir. Anadolu'da teşekkül eden Oğuz Türkçesinde son sesteki "-ġ"ler düşmüştür. Bu, Eski Türkçenin yani X-XI. yüzyıl Türkçesinin özelliklerindendir. Dolayısıyla bu özellikler, eserin kaleme alınma zamanını daha eskilere götürmektedir.

Her iki nüshada yer alan atasözlerinden bazıları XV. yüzyılda kaleme alınan Dede Korkut Hikâyeleri'nin girişinde yer almaktadır. Bu durum dikkate alındığında eser hiç değilse X. yüzyılda kaleme alınmış, daha sonra diğer yazmalara taşınmış gibi görünmektedir.

Oğuzname (Atasözleri)'nin XV. yüzyılda istinsah edildiği dikkate alındığında *Oğuzname (Atasözleri)* muhtemelen ilk ve en geniş atasözleri derlemesi kitabıdır. Eserin XV. yüzyılda istinsah edilmesi ayrı bir konu olmakla birlikte eser içerisinde yer alan sözlerin Dîvânü Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig, Atabetü'l Hakayık gibi eselerdeki sözlerle benzerlik göstermesi ve arkaik Türkçe kelimeler dikkate alındığında şekillenmesi IX-XI. yüzyıllara kadar inmektedir.

Oğuzname (Atasözleri)'nin içindeki sözlerin tamamının her ne kadar Oğuz Kağan söylemiş gibi ise de buraya sonradan çok sayıda söz eklenmiştir. İslamiyetin kabulünden sonra Türk toplumunun dünyasına dahil olan dinî kurallara da eserde yer verilmiştir. Dolayısıyla bu eser; İslamiyet öncesi ve İslamî dönemi kapsaması bakımından tıpkı Dede Korkut Destanı gibi bir "Geçiş Dönemi Eseri" olarak kabul edilebilir.

Oğuz Kağan Töresi konusunda en önemli kaynaklardan birisi hiç şüphesiz Uygur yazılı nüshayı gördüğünü ve ondan yaralandığını söyleyen Yazıcıoğlu'dur. O, 1436'da bitirdiği ve II. Murad'a sunduğu Tevârih-i Âl-i Selçuk adlı eserinin girişinde yer alan: "*Bunların nesebleri rivayetin hakimleri ve muteber nakilleri rivayetinden, ki Uygur hattıyla Oğuz-name'de yazılmışdur, mufassal yazılur ve bu namat ve tarikat istifa isbat olunur ki zikr olundı*" cümlesinden anlaşıldığına göre yazar, Uygur harfleri ile kaleme alınmış bir nüshadan yararlanmıştır[1]. Dolayısıyla Yazıcıoğlu Ali, 1436'da kaleme alıp II. Murad'a sunduğu *Tevarih-i Âl-i Selçuk* adlı eserinde Oğuz Kağan Töresi'ni Uygur yazısı ile yazılmış asıl nüshadan yararlanarak nakletmiş olmalıdır.

Yazıcıoğlu Ali, *Tevarih-i Âl-i Selçuk* adlı eserinde Oğuz Kağan Töresi ile ilgili bilgilere şöyle başlar: "*Oğuz Kağan'ın*

[1] Yazıcıoğlu Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, Topkapı Sarayı, Revan, nu. 1390, s. 3; Necati Demir-Özkan Aydoğdu, *Oğuz-name (Kazan Nüshası)*, İstanbul 2015, s. 18.

töre olarak belirleyip vasiyet ettiği; ahlakî konuları içeren, hal ve tavır anlatan, atasözleri ve hikmetli sözler, daha önce yoktu. Onun mübarek sözlerinden meydana geldi. Yani bu ahlak kurallarını belirleyen sözler, hikmetli sözler, hal ve tavır anlatan sözleri o vasiyet olarak söyledi. Bu ***sözler töre hâline geldi"***[2]***.***

Daha sonra devam eder: "*Size ettiğim nasihatleri ve verdiğim öğütleri can kulağı ile dinleyiniz.* ***Bu ettiğim nasihatleri ve verdiğim öğütleri mutlulukların kaynağı ve devlet bilip her işinizde bunları esas alınız. Oğullarınıza, çocuklarınıza, ailenize, soyunuza ve dahi herkese benim öğütlerimi, sözlerimi ve vasiyetlerimi iletiniz***"[3].

Oğuzname'nin Kazan nüshasında ise konu biraz daha farklı ele alınmıştır. Bu nüshada Oğuz Kağan töresi ile ilgili şu bilgiler verilmektedir:

> *"Oğuz Kağan'ın Uygur diye ad verdiği Türk boyundan* ***Irgıl Hoca*** *adlı bilge bir veziri vardı. Bu bilge vezir Irgıl Hoca, Oğuz Kağan'ın veziri olduğu zamanlarda Oğuz Kağan'a şöyle bir konuyu arz kıldı: "****Ey büyük kağanımız! Sizden sonra gereği gibi uygulanacak kanunları bizzat mübarek el yazınızla yazmanızı arz ederiz. Sizden sonra insanlar yerleri, makamları ve hisseleri paylaşmada anlaşmazlık çıkarmasınlar. Benlik ve dik başlılık davası sürmesinler****."*
>
> *Irgıl Hoca'nın arzı üzerine* ***Oğuz Han, kendisinden sonra uygulanacak olan kanunları kendi el yazısıyla yazıp yine kendi eliyle mühürledi. Kendi el yazısıyla yazdığı kanun şöyledir****: "Kün Han, Ay Han, Yıldız Han ve onların evladı ta kıyamet gününe kadar zaman içerisinde kağanlık ve hâkimlik yapsınlar. Diğer boyların oğulları Kün Han, Ay Han, Yıldız Han'ın nesilleri başkomutanlık,*

[2] *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 26.
[3] *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, s. 26.

ordu komutanlığı ve başka görevler yaparak devlete hizmet edeceklerdir." (K98-100)

Oğuz Kağan'ın yazdıklarını (vasiyetini) her bir oğlu ayrı ayrı kopyaladı. Hissesine düşeni okudu, anladı. Oğuz Kağan'ın kaleme alıp eliyle mühürlediği kendisinden sonra uygulanacak olan kanunları Irgıl Hoca, kendisi aldı ve kendisi muhafaza etti"[4].

Oğuz Kağan'ın vasiyeti, öğütleri ile ilgili bilgiler Uygur yazılı nüshada da yer almaktadır. Günümüze ulaşabilen tek Uygur yazılı Oğuz-name, Paris nüshasıdır. Kursiv Uygur yazısı[5] ile yazılmış olup en eski müstakil nüsha olduğu, XIII. yüzyılda kaleme alındığı düşünülmektedir. Paris Bibliotheque Nationele, Supplement Turc 1001'de kayıtlıdır. Yazmanın; baştan, ortadan ve sondan sayfaları eksiktir. Eserin adı, baş tarafı eksik olduğu için bu yazmada belli değildir.

Paris Milli Kütüphanesinde yer alan Oğuz-name, Charles Schefer'in kitapları arasında bulunmuştur. Baş taraftan eksiği olduğu için eserin herhangi bir başlığı yoktur. Metin içerisinde de başlık ile ilgili bir bilgi veya açıklama yoktur. Bu el yazması eser, 21 yaprak (varak) yani 42 sayfadan oluşmaktadır[6]. Her sayfasında dokuz satır bulunmaktadır. Tamamı 376 satırlık bir mensur metindir.

Oğuz Kağan'ın "dünya hakimiyeti" vasiyeti, Uygur yazılı nüshada da kaydedilmiştir:

---

[4] Necati Demir-Özkan Aydoğdu, *Oğuz-name (Kazan Nüshası)*, İstanbul 2015, s. 130-132.

[5] "Kursiv"ya da "cursif yazı", Batı dillerinde "koşan ya da akıcı" yazı demektir. Bu durumuyla, "Uygur el yazısı harfleri ile kaleme alınmış" demektir.

[6] Paul Pelliot, "Sur la Légende D'uguz-khan en Ecriture Ouigoure", *T'oung Pao*, C. XXVII, Leide, 1930, s. 247-358.

Demir mızraklar olsun orman,
Av yerinde yürüsün kulan (yabanî at),
İşte deniz, işte müren (ırmak),
Güneş tuğ (bayrak) olsun, gök kurıkan (çadır).

Uygur yazılı nüshada anlatılanlara göre Oğuz Kağan büyük ordugâhın sağ yanına, kırk kulaç (uzunluğunda bir) ağaç direk diktirdi. O direğin tepesine altından yapılmış bir tavuk (heykeli) koydu. Direğin dibine de bir beyaz koyun bağladı. Sol yanına da kırk kulaç boyunda bir direk diktirdi. Onun tepesine de gümüş bir tavuk (heykel) koydu; direğin dibine bir kara koyun bağladı. Sağ yanda *Bozoklar* oturdu; sol yanda *Üçoklar* oturdu. Onun sağ yanına *Bozoklar*'ı oturtması, sol yana da *Üçoklar*'ı oturtması Oğuz Kağan Töresi'nin en temel unsurlarından sayılmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, bütün bunların ötesinde Oğuz Kağan Töresi'nin ana kaynağı *Oğuzname (Atasözleri)*'nin Berlin nüshası (B) ve St. Petersburg (P) nüshasıdır.

Oğuzname (Atasözleri)'nin Berlin nüshasında (B) yaklaşık 2200, St. Petersburg (P) nüshasında ise 1873 özlü söz bulunmaktadır. Bunların 671 tanesi ortaktır. Dolayısıyla iki nüshanın toplamında yaklaşık 3400 adet özlü söz bulunmaktadır. Bu sözlerin bir kısmı Dede Korkut Hikayeleri'nde de yer almaktadır. Bu da göstermektedir ki *Oğuzname (Atasözleri)* el yazmasının Berlin nüshası ve Petersburg nüshası ile Dede Korkut Kitabı'nın ortak bir kaynağı olmalıdır. Zira pek çok özlü söz ve atasözünün ortak olması bunu göstermektedir.

Dede Korkut Kitabı[7]	**Berlin nüshası**	**St. Petersburg nüshası**
Allah Allah dimeyince işler onmaz.	Allāh Allāh demeyince işler oŋmaz. (B6/16)	Allāh Allāh demeyince işler oŋmaz. (P1/11)
Kadir Tanrı virmeyince er bayımaz.	Ḳādir Taŋrı'm vermeyince er bayımaz. (B6/16)	Ḳādir Taŋrı virmeyicek er bayımaz. (P47/11)
Kül depeçük olmaz.	Kül depecik olmaz. (B7/2)	Kül, depecik olmaz. (57/13)
Güyegü oğul olmaz.	Küyegü oġul olmaz ve gelin ḳız olmaz. (B7/3)	Güyegü, oġul olmaz. ve gelin ḳız olmaz. (P57/13)
Kara eşek başına uyan ursan katır olmaz.	Ḳara eşege yular ursan ḳatır olmaz. (B6/16)	Ḳara eşege yular ursan, ḳatır olmaz. (P50/6).
Karavaşa ton geyürsen kadın olmaz.	Ħalayıḳa ton geyürsen olmaz. (B6/16)	Ḳaravaşa ton geyürseŋ, ḳadın olmaz. (P50/8)
Yapa yapa karlar yağsa yaza kalmaz.	Ḳar ne deŋlü çoḳ yaġsa yaža ḳalmaz. (B7/3)	Ḳar ne deŋlü çoḳ yaġsa, yaza ḳalmaz. (P51/2)
Yapağulu gökçe çemen güze kalmaz.	Gök yapaġlu çimen güze ḳalmaz. (B7/4)	
Gitdükde yirün otlakların geyik bilür.		Issız yirleri geyikler bilür. (P19/14)
Ulu ulu ŧaġları geyikler bilür. (P20/4)		
Ayru ayru yollar izin deve bilür.		Uzaġ-uzaḳ yir śalımın yollar bilür. (P20/2)
Koŋşı ĥaḳḳı, Taŋrı ĥaḳḳı		Ḳoŋşı ĥaḳḳı, Taŋrı ĥaḳḳı. (P49/1)
Otuz iki dişden çıkan bütün orduya yayıldı.	Otuz iki dişden çıḳan bütün orduya yayılur. (B21/8)	Otuz iki dişden çıḳan ordıya yayılur. (P5/14)

Bütün bu ortaklıklar ve benzerlikler yukarıda da bahsedildiği gibi daha eski tarihlerde yazılmış ortak bir kaynağın bulunabileceğini düşündürmektedir. İşte bu ortak kaynak Uygur yazılı bir girişi, ortası ve sonu eksiksiz Oğuzname olmalıdır.

---

[7] Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara 1989.

Oğuzname (Atasözleri) el yazmasının Berlin nüshası ve Petersburg nüshası aynı üslup ve tarzda yazılmıştır. Her iki nüshanın içerisinde yer alan özlü sözlerde dil ve üslup benzerliği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte her iki nüshada da farklı olan özlü söz daha çoktur.

Oğuzname (Atasözleri) el yazmasının her iki nüshasının da kaynağı, yazarı ve yazılış tarihi hakkında bilgi yoktur. Ancak ikisinin de, şimdiye kadar tespit edemediğimiz ortak bir eserden geldiği rahatlıkla söylenebilir.

Oğuzname (Atasözleri) el yazmasının Berlin nüshası ve Petersburg nüshası ile Dede Korkut Kitabı'nın ortak bir kaynağı olmalıdır. Zira pek çok özlü söz ve atasözünün Dede Korkut Kitabı ile ortak olması bunu göstermektedir.

Oğuzname (Atasözleri) el yazmasının Berlin nüshası ve Petersburg nüshasında çok zengin bir söz hazinesi yer almaktadır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde *Oğuzname (Atasözleri)* Türkçenin önemli bir dil yadigârı olarak kabul edilebilir.

Oğuzname nüshalarını tarayarak Oğuz Kağan'a ait olduğu varsayılan vasiyet, öğüt, özlü sözler aslında, yukarıda da bahsedildiği gibi, Türk toplumunun yazılı olmayan anayasasıdır.

Oğuz Kağan'a ait olduğu varsayılan vasiyet, öğüt, özlü sözler; Türk toplumunun barış içerisinde düzenli bir şekilde yaşaması, topumun değer yargılarının korunması, bilgi aktarımı, hukuk / töre kurallarını içermektedir.

KISALTMALAR

U: **Oğuzname, Uygur Yazılı Paris nüshası,** Uygur yazılı Oğuzname, Paris nüshasıdır. Kursiv Uygur yazısı[8] ile yazılmış olup en eski müstakil nüsha olduğu, XIII. yüzyılda kaleme alındığı düşünülmektedir. Paris Bibliotheque Nationele, Supplement Turc 1001'de kayıtlıdır. Yazma; baştan, ortadan ve sondan sayfaları eksiktir. Eserin adı, baş tarafı eksik olduğu için bu yazmada belli değildir.

TAS: **Tevarih-i Al-i Selçuk, Topkapı nüshası**, XIV. yüzyılda *Yazıcıoğlu Ali* tarafından Türkçe olarak kaleme alınan *Selçukname*, diğer adlarıyla *Tevârih-i Âl-i Selçuk, Târih-i Âl-i Selçuk* ve *Oğuzname* adlı eser, Oğuznameler adına en kapsamlı çalışma denilse yanlış olmaz. Yazıcıoğlu bu eserinde muhtemelen Uygur yazısı ile yazılmış bir nüshadan ve Reşidüddin'in Camiü't-Tevârih adlı eserinden yararlanmıştır. Yazılış muhtemelen 1436'dır. Yazıcıoğlu Ali, eserini Fatih Sultan Mehmed'in babası II. Murad'a (saltanat yılları: 1421-1451) takdim etmiştir[9].

K: **Oğuzname, Kazan nüshası,** *Kazan Oğuznamesi*, Kazan Fenler Akademisine bağlı G. İbrahimov adına Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsünün Elyazmalar ve Tekstoloji Mirashanesinde 39 koleksiyonda 152 nolu kitap olarak bulunmaktadır. Dışı karton ve deriden yapılmıştır. Eser, Tatar Arkeologu Seyit Vahidi'nin (1887-1938) eşi tarafından 1962'de kütüphaneye bağışlanmıştır. 60. sayfasında eserin eski sahibinin Arap yazısı ile vurduğu mü-

---

[8] "Kursiv"ya da "cursif yazı", Batı dillerinde "koşan ya da akıcı" yazı demektir. Bu durumuyla, "Uygur el yazısı harfleri ile kaleme alınmış" demektir.

[9] Necati Demir-Özkan Aydoğdu, *Oğuzname (Kazan Nüshası)*, İstanbul 2015, s. 18-19.

hür bulunmakta ve mühürde "Gataulla Selimcanov" yazmaktadır. Eserin nerden, kimden ve ne şartlarla alındığı belli değildir.

RA: Reşideddin Oğuznamesi Topkapı Sarayı III. Ahmed Kütüphanesi 2935 numarada kayıtlı olan nüsha. Bu nüsha Uluğ Bek Kütüphanesi için istinsah edilmiştir. Oğuzname 309a-324a varakları arasındadır. Minyatür bulunmamaktadır. Olay örgüsü açısından en sağlıklı metin bu nüshada bulunmaktadır. Çalışmamız, bu nüsha esas alınarak şekillendirilmiştir.

RB: **Topkapı Sarayı Hazine 1653** numarada kayıtlı olan nüsha. İçerisinde 12 adet minyatür bulunmaktadır. Oğuzname 375-391 varakları arasındadır. Toplam 18 varaktır. Her sayfasında 35 satır bulunmaktadır. İçerisinde 12 minyatür bulunmaktadır. Bazı sayfaları eksik kopya edilmiştir. Hatalı kopya edildiğinden dolayı olay örgüsü birbirini takip etmemektedir.

RC: **Topkapı Sarayı Hazine 1654** numarada kayıtlı olan nüsha. İçerisinde minyatürler bulunmaktadır. Oğuzname 237b-250b varakları arasındadır. İçerisinde 9 minyatür bulunmaktadır. Toplam 14 varaktır. 31 satırdır. Bazı sayfaları eksik kopya edilmiştir. Hatalı kopya edildiğinden dolayı olay örgüsü birbirini takip etmemektedir.

B: **Berlin nüshası** Bu yazma, Berlin Kral Kütüphanesinde, Yazmalar Cetveli, C. IV, Nu. 34, Berlin 18891 kaydı ile yer almaktadır. 86 varaktır. Kapağında "*Kitab-ı Oğuzname-i Türkî ve Tatarca Darb-ı Meselelür*" kaydı bulunmaktadır. Kitabın içindeki başlık ise "*Hazihi'r-risâlet-i min kelimât-ı Oğuznâme el-meşhûr bi-atalar sözü*"dür. İç kapakta "*Oğuzname*" yazmaktadır. Oğuzname, el yazması eserin 1-41 varakları yani 1-81 sayfaları arasındadır. Her sayfada 17 satır bulunmaktadır. Nesih karakterli yazı ile yazılmıştır.

P. **Petersburg nüshası:** Petersburg Devlet Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Elyazmaları Bölümü No. 121/58'de kayıtlıdır. Başlığı kırmızı mürekkeple yazılmış *"Hazā Kitāb-ı Oğuznāme"* olarak kaydedilmiştir. Yazmanın kapakları kahverengi deridir. 36 varak yani 72 sayfadan oluşan eserin her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Rika ile kaleme alınmıştır. İçerisinde 1873 özlü söz bulunmaktadır.